

การเลือกตั้งทั่วไปปี 2003: เส้นทางสู่ระบบการเมืองแบบ 2 พรรค?

ศิริพร วัชชวัลคุ*

บทนำ

หลังการยุบสภาในเดือนตุลาคม 2003 รัฐบาลญี่ปุ่นก็จัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปใน 1 เดือนหลังจากนั้น แต่ผลการเลือกตั้งที่ออกมาในเดือนพฤศจิกายนไม่เป็นที่พอใจของทั้งพรรคฝ่ายรัฐบาลและพรรคฝ่ายค้าน ในส่วนของพรรคฝ่ายรัฐบาลคือ LDP นั้นได้ที่นั่งลดลงจากเดิม ในขณะที่พรรคฝ่ายค้านคือ DPJ แม้ว่าจะได้ที่นั่งมากกว่าเดิมแต่ก็เป็นจำนวนน้อยกว่าที่ตั้งความหวังไว้ นอกจากนี้ผลการเลือกตั้งยังแสดงให้เห็นถึงความหายนะของพรรคเล็ก ๆ เกือบทุกพรรคที่ได้ที่นั่งน้อยลงอย่างมาก จนกระทั่งนักสังเกตการณ์และนักวิเคราะห์การเมืองญี่ปุ่น ต่างให้ความเห็นว่าการเมืองญี่ปุ่นกำลังจะเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบบสองพรรคแบบสหรัฐหรืออังกฤษ ซึ่งเป็นระบบการเมืองที่ประชาชนญี่ปุ่นต้องการ

บทความสั้น ๆ ฉบับนี้ เป็นความพยายามที่จะอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของญี่ปุ่นในระยะ 2 - 3 เดือน ก่อนสิ้นปี 2003 โดยเฉพาะการเลือกตั้งในเดือนพฤศจิกายน 2003 ที่ผ่านมาและแนวโน้มของการเมืองญี่ปุ่นในอนาคต รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอื่น ๆ ในกระบวนการหาเสียงเลือกตั้งของทั้งฝ่ายรัฐบาลและพรรคฝ่ายค้านด้วย

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผลการเลือกตั้งทั่วไปเดือนพฤศจิกายน 2003: หนทางไปสู่ระบบสองพรรค?

การเลือกตั้งทั่วไปในเดือนพฤศจิกายน 2003 ถูกจัดให้มีขึ้นในวันอาทิตย์ที่ 9 ก่อนการเลือกตั้งทั้งพรรคฝ่ายรัฐบาลและพรรคฝ่ายค้านต่างก็ประกาศถึงความมั่นใจในชัยชนะของการเลือกตั้งในครั้งนี้ อย่างไรก็ตามผลการเลือกตั้งได้สร้างความผิดหวังให้แก่ทั้งสองฝ่าย ซึ่งอาจจะแตกต่างกันบ้างก็ที่อัตราความผิดหวังเท่านั้น

ผลการเลือกตั้งทั่วไปเดือนพฤศจิกายน 2003

Parties	Pre-election strength	Seat secured	Single seat district	Proportional representation
Ruling parties				
1. LDP	247	237	168	69
2. New Komeito	31	34	9	25
3. New Conservative Party	9	4	4	0
Total	287	275	181	94
Opposition parties				
1. DJP	137	177	105	72
2. JCP	20	9	0	9
3. SDPJ	18	6	1	5
4. Liberal League	1	1	1	-
5. Minor parties	2	-	-	-
6. Independence	10	12	12	-
Total	188	205	119	86
Grand total	475	480	300	180

ที่มา : รวบรวมจาก CNN online

([http:// edition.cnn.com/2003/world/asiapcf/east/11/05/japan.vote.ap](http://edition.cnn.com/2003/world/asiapcf/east/11/05/japan.vote.ap)) และ Chiba Hitoshi, "Coalition Secure Majority", *Look Japan*, January, 2004 หน้า 5.

หมายเหตุ : ที่นั่งสภากลางก่อนเลือกตั้งทั่วไปว่างอยู่ 5 ที่นั่ง

ผลการเลือกตั้งตามที่แสดงในตารางจะเห็นได้ว่า พรรคฝ่ายรัฐบาลทั้งหมดได้ที่นั่งลดลงถึง 12 ที่นั่ง เมื่อเทียบกับจำนวนที่มีอยู่ก่อนการเลือกตั้ง เนื่องจาก LDP ซึ่งเป็นพรรคที่ใหญ่ที่สุดในฝ่ายรัฐบาลเสียที่นั่งไปถึง 10 ที่นั่ง และพรรค New Conservative ที่เป็นพรรคร่วมรัฐบาลก็เสียที่นั่งไปถึง 5 ที่นั่ง แม้ว่าพรรค New Komeito จะได้ที่นั่งเพิ่มขึ้นมาจากเดิม แต่ก็น้อยเกินกว่าจะชดเชยที่นั่งที่เสียไปได้ ดังนั้น โดยผลการเลือกตั้งที่คิดจากจำนวนที่นั่งเปรียบเทียบระหว่างก่อนและหลังการเลือกตั้งแล้วถือว่าพรรคฝ่ายรัฐบาลอยู่ในสถานะพ่ายแพ้ โดยเฉพาะ LDP นั้นตั้งความหวังไว้ว่าจะได้ที่นั่งหลังการเลือกตั้งมากขนาดที่จะเป็นรัฐบาลพรรคเดียวได้ แต่ผลกลับออกมาในทางตรงกันข้าม อย่างไรก็ตาม หากดูจำนวนที่นั่งโดยเปรียบเทียบกับพรรคฝ่ายค้านแล้ว พรรคฝ่ายรัฐบาลยังได้ครองเสียงข้างมากในสภาล่าง และ LDP ก็ยังคงเป็นพรรคที่ได้ที่นั่งมากที่สุดอยู่ ดังนั้น LDP จึงยังคงเป็นพรรคที่เป็นผู้นำในการจัดตั้งรัฐบาลเช่นเดิม และได้จัดตั้งรัฐบาลผสมขึ้นโดยร่วมกับพรรค New Komeito และ New Conservative เหมือนเดิม สำหรับพรรค New Conservative นั้นเนื่องจากได้ที่นั่งลดลงอย่างมาก จึงได้ประกาศยุบพรรคมาร่วมกับ LDP หลังการเลือกตั้ง ในขณะที่พรรค New Komeito จะอยู่ในสถานะที่มีอำนาจต่อรองกับ LDP มากขึ้นกว่าเดิม เนื่องจาก LDP ไม่มีที่นั่งมากพอที่จะเป็นรัฐบาลพรรคเดียว และไม่สามารถจะรวมกับพรรคในซีกฝ่ายค้านพรรคอื่นได้ จึงมีความจำเป็นต้องพึ่งพิงพรรค New Komeito ในการจัดตั้งรัฐบาลผสม อย่างไรก็ตาม เนื่องจากสัดส่วนของจำนวนที่นั่งของพรรค New Komeito น้อยกว่าของ LDP มาก LDP จึงเป็นฝ่ายที่ได้ตำแหน่งรัฐมนตรีสำคัญในคณะรัฐบาลมากกว่า

ในส่วนของพรรคฝ่ายค้านนั้น อาจกล่าวได้ว่าโดยภาพรวมแล้วประสบชัยชนะ เมื่อดูจากผลการเลือกตั้งในครั้งนี้ เพราะได้ที่นั่งเพิ่มขึ้นจากเดิมถึง 17 ที่นั่ง และโดยเฉพาะพรรค DJP ซึ่งถือเป็นพรรคฝ่ายค้านที่ใหญ่ที่สุดนั้นได้ที่นั่งเพิ่มจากเดิมถึง 40 ที่นั่ง ทำให้ที่นั่งโดยรวมของพรรคมีถึง 177 ที่นั่ง นับเป็นพรรคฝ่ายค้านที่มีที่นั่งในสภาล่างมากที่สุดในระบบการเมืองญี่ปุ่น นับตั้งแต่หลัง

สงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา อย่างไรก็ตาม หากดูจำนวนที่นั่งของพรรค DJP เปรียบเทียบกับพรรค LDP แล้ว พรรค DPJ ไม่สามารถที่จะเป็นผู้นำในการจัดตั้งรัฐบาลได้ยิ่งกว่านั้น แม้ DPJ จะสามารถรวมเสียงฝ่ายค้านได้ทั้งหมด และรวมไปถึงพรรค New Komeito ด้วย ก็ยังไม่สามารถจัดตั้งรัฐบาลผสมที่มั่นคงได้ เพราะจำนวนที่นั่งที่รวมได้ทั้งหมดจะยังไม่ถึงครึ่งหนึ่งของจำนวนที่นั่งทั้งหมดในสภาล่าง ดังนั้น ถ้ามองจากแง่มุมนี้ก็ไม่สามารถพูดได้ว่า DPJ ประสบชัยชนะอย่างแท้จริง ยิ่งกว่านั้นเมื่อเปรียบเทียบกับความคาดหวังก่อนการเลือกตั้งแล้ว จะยิ่งพบว่า DPJ ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายที่ตั้งใจไว้ได้ กล่าวคือ DPJ ตั้งเป้าหมายที่จะได้ที่นั่งถึง 200 ที่นั่งจากการเลือกตั้งเพื่อที่จะได้เป็นพรรคฝ่ายค้านที่มั่นคงมีเสียงมากเพียงพอที่จะทำลาย LDP ได้ แต่ผลจากการเลือกตั้ง DPJ ได้จำนวนที่นั่งต่ำกว่าเป้าหมายถึง 23 ที่นั่ง แม้ว่าจะได้ที่นั่งเพิ่มขึ้นจากก่อนการเลือกตั้งก็ตาม แต่ก็มิใช่น่าสังเกตว่าในขณะที่ DPJ ได้จำนวนที่นั่งเพิ่มขึ้นนั้น พรรคอื่น ๆ ในซีกฝ่ายค้านด้วยกันได้สูญเสียที่นั่งเป็นจำนวนมากทั้งสิ้น ซึ่งหมายความว่า จำนวนที่นั่งที่เพิ่มขึ้นของ DPJ นั้นส่วนหนึ่งมาจากพรรคฝ่ายค้านด้วยกันเอง มิใช่จากพรรคฝ่ายรัฐบาล ดังนั้น แม้ว่า DPJ จะได้ที่นั่งเพิ่มขึ้นมากก็ไม่สามารถทำให้พรรคฝ่ายค้านโดยภาพรวมมีจำนวนที่นั่งเพิ่มขึ้นมากนัก เพราะพรรคอื่นเสียที่นั่งไปนั่นเอง

ประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่งของผลการเลือกตั้งในครั้งนี้ของญี่ปุ่นก็คือ การล่มสลายของบรรดาพรรคเล็ก ๆทั้งหลาย ทั้งในซีกของฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายค้าน ในซีกของฝ่ายรัฐบาลนั้น พรรค New Conservative สูญเสียที่นั่งไปมากกว่าของเดิมที่มีอยู่ก่อนการเลือกตั้ง มีผลทำให้พรรคต้องประกาศยุบตัวรวมกับ LDP หลังการเลือกตั้ง ในขณะที่ในซีกของฝ่ายค้าน ยกเว้น DPJ ที่ได้ที่นั่งเพิ่มขึ้นแล้ว พรรคอื่น ๆ ล้วนสูญเสียที่นั่งลงไปมากกว่าครึ่งหนึ่งของที่เคยมีอยู่ก่อนการเลือกตั้งทั้งสิ้น โดยเฉพาะพรรค SDPJ ซึ่งเคยเป็นพรรคฝ่ายค้านที่ใหญ่ที่สุดของญี่ปุ่นมาก่อนตลอดเวลาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 กลับกลายเป็นพรรคที่

ได้ที่นั่งต่ำกว่า 10 เป็นครั้งแรก ยิ่งกว่านั้นหัวหน้าพรรคยังแพ้การเลือกตั้งไม่ได้ เป็น ส.ส. ซึ่งทำให้ต้องลาออกจากตำแหน่งอีกด้วย สภาพดังกล่าวนี้สะท้อนถึงความตกต่ำของพรรคเล็ก ๆ ในการเมืองญี่ปุ่นเป็นอย่างมาก ในขณะเดียวกัน ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นพร้อมกับการล่มสลายของพรรคการเมืองเล็ก ๆ ก็คือ การเติบโตอย่างรวดเร็วของพรรค DPJ ซึ่งก็ได้รับการตอบสนองจากหลายฝ่ายในสังคมญี่ปุ่นในทางบวก ทั้งนี้เพราะมันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอื่น ๆ ตามมา นั่นคือ ประการแรก DPJ กลายเป็นทางเลือกอีกทางหนึ่งของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งที่ไม่พอใจการทำงานของ LDP แต่ในขณะเดียวกันก็ไม่พร้อมที่จะไว้วางใจพรรคที่มีนโยบายสุดโต่งแบบ SDPJ หรือ JCP ได้ ดังนั้น DPJ จึงเป็นทางเลือกที่เหมาะสม ประการที่สอง การเติบโตของ DPJ ทำให้เกิดการท้าทาย LDP ขึ้น นับเป็นครั้งแรกหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่พรรคฝ่ายค้านได้คะแนนเสียงมากถึงขนาดนี้ ดังนั้นการเติบโตของ DPJ จึงกลายเป็นแรงกดดันให้ LDP ต้องทำหน้าที่รัฐบาลตามที่ประชาชนคาดหวังไว้ให้ดีที่สุด เพื่อรักษาคะแนนนิยมและจำนวนที่นั่งในสภาในการเลือกตั้งครั้งต่อไปด้วย ซึ่งจากสภาพการณ์ดังกล่าวนี้เองนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงประการที่สามตามมาคือ พัฒนาการของระบบการเมืองญี่ปุ่น ที่ดูเหมือนว่ากำลังจะพัฒนาไปสู่ระบบสองพรรคการเมืองแบบในสหรัฐหรืออังกฤษ ซึ่งมีพรรคการเมืองใหญ่ 2 พรรคแข่งขันกัน และผลัดเปลี่ยนกันเป็นรัฐบาลบริหารประเทศ แทนที่จะเป็นรัฐบาลที่นำโดยพรรคการเมืองเดียวเป็นเวลายาวนาน เช่นที่เคยเป็นและกำลังเป็นอยู่ในญี่ปุ่นขณะนี้

อย่างไรก็ตาม ประเด็นเรื่องการพัฒนาไปสู่ระบบสองพรรคการเมืองญี่ปุ่นนั้น แม้ว่าจะมีแนวโน้มดังกล่าวให้เห็นหลังการเลือกตั้งในครั้งนี้ แต่ก็ยังมีข้อถกเถียงหรือมีผู้ตั้งข้อสังเกตว่า มันมิใช่ระบบสองพรรคที่เป็นอยู่ในอังกฤษหรือสหรัฐ ซึ่งเป็นความคาดหวังของคนญี่ปุ่นที่ต้องการเห็นระบบการเมืองของตนพัฒนาไปในแนวทางนั้นอยู่ดี ทั้งนี้เพราะประเด็นสำคัญของระบบสองพรรคไม่ใช่เพียงการมีพรรคการเมืองใหญ่สองพรรคที่แข่งขันกันเท่านั้น แต่ยังหมายความว่าพรรคการเมืองทั้งสองดังกล่าวต้องเป็นตัวแทนของอุดมการณ์หรือนโยบายที่

แตกต่างกันเป็น 2 แบบด้วย ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้ยังไม่ปรากฏในกรณีของ ญี่ปุ่นในขณะนี้ เนื่องจาก DPJ มิได้เป็นพรรคที่เป็นตัวแทนของนโยบายหรืออุดมการที่แตกต่างจาก LDP มากนัก ที่สำคัญมากกว่านั้นก็คือ สมาชิกส่วนมากของ DPJ นั้นเคยเป็นสมาชิกของ LDP มาก่อน และการแยกตัวออกมาตั้งพรรคใหม่ในปลายทศวรรษที่ 1990 นั้น ก็มาจากสาเหตุที่ไม่ใช่ความแตกต่างทางอุดมการหรือนโยบายเป็นประเด็นสำคัญ แต่เป็นเหตุผลของการต่อสู้แข่งขันเพื่ออำนาจทางการเมืองมากกว่า ดังนั้น จึงเป็นเรื่องยากที่ DPJ จะมียุทธศาสตร์หรืออุดมการที่แตกต่างไปจาก LDP ได้ กระนั้นก็ตามก็อาจมีความเป็นไปได้ที่ว่า ญี่ปุ่น อาจจะมีระบบการเมืองแบบสองพรรคที่แตกต่างไปจากระบบสองพรรคแบบในอังกฤษหรือสหรัฐก็ได้เช่นกัน

ดังนั้น จากผลการเลือกตั้งเพียงครั้งเดียว อาจจะเป็นการตัดสินใจที่เร็วเกินไปที่จะสรุปว่า ระบบการเมืองญี่ปุ่นกำลังจะก้าวไปสู่ระบบสองพรรค แต่การสรุปว่าระบบการเมืองญี่ปุ่นกำลังอยู่ในขั้นตอนของการพัฒนาไปสู่ทิศทางที่แตกต่างและดีกว่าเดิมนั้น เป็นการสรุปที่ไม่ได้เกินจริงสักเท่าใด

นโยบายในฐานะประเด็นการหาเสียงและสัญญาประชาคม

ประเด็นที่น่าสนใจไม่แพ้ผลการเลือกตั้งทั่วไปที่ออกมาในเดือนพฤศจิกายน 2003 ก็คือ กระบวนการในการหาเสียงเลือกตั้งที่เปลี่ยนไปทั้งของพรรคฝ่ายค้านและพรรคฝ่ายรัฐบาล ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีสำหรับประชาชนญี่ปุ่นโดยภาพรวม นั่นคือ การที่พรรคฝ่ายรัฐบาลคือ

¹ Hugh Cortazzi, "Not a two-party system yet", *The Japan Times*, Dec, 13, 2003.

LDP และพรรคฝ่ายค้านคือ DPJ ประกาศที่จะใช้นโยบายของพรรคเป็นประเด็นหลักในการหาเสียงเลือกตั้ง รวมทั้งเป็นพันธสัญญาที่มีต่อประชาชนด้วยว่าจะดำเนินการตามนโยบายดังกล่าวนั้น ถ้าได้รับความไว้วางใจจากประชาชนให้เป็นรัฐบาลหลังการเลือกตั้ง

อันที่จริงการใช้นโยบายเป็นประเด็นในการหาเสียงเลือกตั้งในญี่ปุ่นนั้นไม่ใช่เรื่องใหม่ โดยเฉพาะนับแต่การปฏิรูปการเมืองตั้งแต่ปี 1990 มาแล้วนั้น นักการเมืองญี่ปุ่นหลายคนได้ใช้นโยบายเป็นประเด็นในการหาเสียงเลือกตั้ง อย่างไรก็ตาม กระบวนการดังกล่าวเป็นการดำเนินการในแบบตัวบุคคลมากกว่าจะเป็นการดำเนินการโดยพรรคการเมืองที่นักการเมืองผู้นั้นสังกัดอยู่ ประเด็นปัญหาที่ตามมาก็คือ นโยบายที่นักการเมืองแต่ละคนเสนอต่อประชาชนนั้น ไม่ได้กลายเป็นนโยบายของพรรคและไม่ได้กลายเป็นนโยบายของประเทศในที่สุด แม้ว่านักการเมืองผู้นั้นจะได้รับการเลือกตั้งเข้าไปในสภา ทั้งนี้เพราะการเสนอนโยบายในลักษณะดังกล่าว เป็นการเสนอแนวทางของนักการเมืองแต่ละคนเท่านั้น ไม่มีข้อผูกพันในลักษณะเป็นนโยบายของพรรค ดังนั้นเมื่อผู้สมัครแต่ละคนได้รับเลือกตั้งเข้าไปในสภาก็อาจจะไม่สามารถผลักดันนโยบายดังกล่าวได้ถ้าผู้นำพรรคไม่เห็นด้วย นอกจากนั้นเนื่องจากไม่มีข้อผูกพันหรือพันธสัญญาใด ๆ อย่างเป็นทางการ ผู้สมัครที่ได้รับเลือกตั้งให้เป็นสมาชิกสภาล่างจึงไม่มีหน้าที่หรือข้อผูกพันใด ๆ ที่ต้องผลักดันหรือปฏิบัติตามนโยบายที่ได้เคยเสนอต่อประชาชนไว้ ดังนั้นเมื่อมองในแง่ี้แม้ว่าจะมีการใช้นโยบายเป็นประเด็นในการหาเสียงเลือกตั้งมานานเกือบ 10 ปีแล้ว แต่ก็ยังเป็นเรื่องยากที่จะเห็นพัฒนาการของการนำนโยบายที่ใช้หาเสียงมาปฏิบัติจริงหลังการเลือกตั้ง

อย่างไรก็ตาม ในการเลือกตั้งทั่วไปในเดือนพฤศจิกายน 2003 ที่ผ่านมานี้ ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในประเด็นนี้คือ มีการนำนโยบายมาใช้เป็นเครื่องมือในการหาเสียงเลือกตั้ง ในฐานะที่เป็นนโยบายของพรรคและผู้ผูกพันเป็นนโยบายของประเทศด้วย ถ้าพรรคนั้นได้รับการเลือกตั้งเข้ามาในสภามาก

พอที่จะเป็นรัฐบาลได้ซึ่งแตกต่างจากแนวปฏิบัติที่ผ่านมา นับว่าเป็นพัฒนาการที่สำคัญซึ่งเกิดขึ้นทั้งในพรรคฝ่ายรัฐบาลและพรรคฝ่ายค้าน นั่นคือทั้ง LDP และ DPJ ได้ประกาศ manifesto ของพรรคขึ้นมาและผู้สมัครของพรรคจะต้องใช้นโยบายตาม manifesto เดียวกันนี้เป็นประเด็นนโยบายในการหาเสียงเลือกตั้งในฐานะที่เป็นสมาชิกของพรรค ไม่ใช่เป็นเรื่องของนักการเมืองแต่ละคนอีกต่อไป²

ในส่วนของ LDP นั้น นายกรัฐมนตรี Koizumi ได้ประกาศ "Declaration of Koizumi Reforms: Pledges for a LDP Administration 2003" ซึ่งภายใต้คำประกาศนี้ LDP มีนโยบายที่เน้นในเรื่องการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ โดยเฉพาะในกิจการทางด่วนและประเพณี รวมทั้งนโยบายการปฏิรูปต่างๆที่ได้เริ่มต้นไปก่อนหน้านี้แล้ว และในครั้งนี่เพื่อเป็นการลดการถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเสนอแนวนโยบายที่ปราศจากวิธีการหรือขั้นตอนการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม LDP จึงได้เสนอมาตรการรวมทั้งตารางเวลาในการดำเนินการการปฏิรูปมาอย่างเป็นรูปธรรมด้วย ในด้านของนโยบายต่างประเทศ LDP ได้เน้นย้ำว่านโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นจะต้องเป็นไปเพื่อตอบสนองต่อประโยชน์ของประเทศ โดยยังคงให้ความสำคัญแก่ความเป็นพันธมิตรระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐอยู่เช่นเดิม และจะดำเนินนโยบายร่วมมือกับนานาชาติในการรักษาสันติภาพและร่วมกิจกรรมฟื้นฟูบูรณะในอัฟกานิสถานและอิรักด้วย³

สำหรับพรรค DPJ ก็ได้ประกาศแนวนโยบายที่เรียกว่า "DPJ Administration Politics: Manifesto" ซึ่งภายใต้คำประกาศนี้ แนวนโยบายที่ DPJ ให้ความสำคัญเป็นพิเศษคือ "Debureaucratization" นั่นคือ พยายามลด

² Sasaki Takashi, "Manifesto as a Means of Reforming Japanese Politics", *Japan Echo*, Vol.30, No.5, , October 2003.

³ Foreign Press Center, Japan. *General Election ?Set for November 9 : Parties Prepare to do battle with Manifesto*. www.fpcj.jp/e/shiryo/jb/0349.html, Oct.17,2003 หน้า2,3.

อำนาจของข้าราชการลง และกระจายอำนาจให้มากขึ้น รวมทั้งได้เสนอทางออกในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจที่ตกต่ำมาต่อเนื่องยาวนานของประเทศในทิศทางที่แตกต่างจาก LDP ด้วย ในด้านนโยบายต่างประเทศ DPJ ประกาศว่าจะร่วมมือกับสหรัฐในเรื่องที่จำเป็นเท่านั้น และต่อประเด็นเรื่องการใช้กำลังในอิรักนั้น พรรคมีความเห็นว่าเป็นการขัดต่อธรรมเนียมของสหประชาชาติ และญี่ปุ่นจะให้ความร่วมมือในเรื่องของมนุษยธรรมและการฟื้นฟูบูรณะเท่านั้น⁴

นอกจากการประกาศนโยบายของพรรคในลักษณะ manifesto แล้ว ทั้ง LDP และ DPJ ยังใช้กลยุทธ์ในการหาเสียงเลือกตั้งที่คล้ายคลึงกันอีกประการหนึ่ง คือ การเปิดโอกาสหรือสนับสนุนให้นักการเมืองรุ่นใหม่ที่เป็นคนหนุ่มสาวเข้ามามีบทบาทในการเมืองของพรรคและประเทศมากขึ้น สำหรับ LDP ได้พยายามชูผู้สมัครที่เป็นคนรุ่นใหม่และเป็นผู้ได้รับความสนใจจากสาธารณชน เช่น นาย Abe ให้มีบทบาทหลักในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งในฐานะเลขาธิการพรรค⁵ รวมทั้งได้มีมติพรรคให้นักการเมืองของพรรคที่มีอายุมากกว่า 73 ปี ไม่มีสิทธิ์ลงสมัครเป็นผู้รับการเลือกตั้ง ไม่ว่าจะเป็นระบบเขตเดียวหรือระบบสัดส่วน ซึ่งมิผลทำให้นักการเมืองอาวุโสของพรรคหลายคนไม่สามารถลงสมัครรับเลือกตั้งในครั้งนี้ได้ และต้องเกษียณอายุตัวเองออกไปจากแวดวงการเมือง เช่น อดีตนายกรัฐมนตรี Nakasone ที่มีอายุ 85 ปี และอดีตนายกรัฐมนตรี Miyazawa ที่มีอายุ 84 ปี เป็นต้น⁶ และสำหรับ DPJ นั้น นอกจากจะใช้กลยุทธ์ในการหาเสียงเลือกตั้งโดยให้การสนับสนุนนักการเมืองรุ่นใหม่ให้มีบทบาทแล้ว ยังได้พยายามโน้มน้าวผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งโดยการเรียกร้องให้พวกเขาสร้างรัฐบาลที่นำโดย DPJ ขึ้นเพื่อเปลี่ยนแปลงประเทศด้วยแนวทาง 3 ประการคือ ยกเลิก

⁴ เพิ่งอ้าง , หน้า 1-2

⁵ เพิ่งอ้าง

⁶ " Election Campaign underway", *The Japan Times*, October 29, 2003; Murata Koji, " The End of Post War Politics", *Look Japan*, January 2004, หน้า 37

กระบวนการตัดสินใจแบบเดิมที่มีข้าราชการเป็นผู้นำ สนับสนุนการกระจายอำนาจ และกวาดล้างการฉ้อราษฎร์บังหลวง⁷.

ผลจากการเลือกตั้งอาจกล่าวได้ว่ากลยุทธ์ที่ทั้งสองพรรคต่างนำมาใช้ได้ส่งผลให้พรรคประสบความสำเร็จในการเลือกตั้งในระดับที่แตกต่างกัน สำหรับ LDP ยุทธวิธีเหล่านี้อาจจะดูไม่ใหม่มากนักรวมทั้งแนวทางที่เสนอก็คือเป็นแนวนโยบายของ LDP และรัฐบาล Koizumi มาก่อนแล้ว ทำให้ผู้มีสิทธิ์ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งไม่รู้สึกว่าได้ข้อมูลใหม่เพิ่มขึ้น ในขณะที่ข้อเสนอของ DPJ เป็นการเสนอทางเลือกใหม่สำหรับผู้มีสิทธิ์ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ดังนั้นจึงได้รับการตอบรับค่อนข้างดีกว่าของ LDP

นอกจากนั้น ประเด็นที่สำคัญอีกเรื่องหนึ่งที่ไม่ควรถูกมองข้ามในการเลือกตั้งในครั้งนี้ก็คือ การที่ LDP ได้ปล่อยให้นักการเมืองอาวุโสของตนหลายคนต้องเกษียณอายุทางการเมืองไป โดยเฉพาะบุคคลที่เคยเป็นแกนนำทางความคิดที่สำคัญของพรรค เช่น อดีตนายกรัฐมนตรี Nakasone และอดีตนายกรัฐมนตรี Miyazawa เป็นต้น ประเด็นที่สำคัญในเรื่องนี้ก็คือว่า บุคคลเหล่านี้เป็นเหมือนตัวแทนคนรุ่นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่มีชีวิตอยู่มาก่อนสงคราม รับรู้ถึงความโหดร้ายของสงครามและความยากลำบากของประเทศในช่วงหลังสงครามเป็นอย่างดี ดังนั้น บุคคลเหล่านี้โดยพื้นฐานจึงเป็นผู้นุรักษ์รัฐธรรมนูญสันติภาพของประเทศ สนับสนุนที่จะให้ประเทศดำเนินนโยบายที่เน้นในเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจ มีบทบาทน้อยในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคง ที่สำคัญที่สุดคือสนับสนุนความเป็นพันธมิตรกับสหรัฐอย่างเหนียวแน่นโดยผ่านสนธิสัญญาความมั่นคงร่วมกัน เมื่อบุคคลเหล่านี้หายไปจากพรรคในขณะนี้ จึงเกิดผลกระทบไม่เพียงแต่เฉพาะต่อแนวนโยบาย

⁷ " 1,159 Begin Campaignind for Nov. 9 General Election", Japan Biznews, Nov.3, 2003.

ของ LDP เท่านั้น หากยังมีผลต่อแนวโน้มนโยบายของประเทศด้วยเพราะ LDP เป็นผู้นำในการจัดตั้งรัฐบาลของประเทศ แนวนโยบายของ LDP จึงเป็นแนวโน้มนโยบายของประเทศด้วย และการหายไปของบุคคลที่เรียกว่า “Old Guard” ของ LDP นี้มีความหมายไม่ใช่เพียงการที่บุคคลหายไปเท่านั้น แต่ยังหมายถึงแนวโน้มนโยบายหรือหลักการบางประการที่เคยถูกปกป้องไว้อย่างเหนียวแน่นก็อาจจะหายไปด้วย ดังนั้น จึงเกิดคำถามขึ้นว่าจะเกิดอะไรขึ้นกับแนวโน้มนโยบายหลักของประเทศ โดยเฉพาะนโยบายต่างประเทศด้านความมั่นคงและรัฐ-ธรรมนุญสันติภาพของประเทศ เมื่อไม่มีกลุ่ม “Old Guard” เหล่านี้อีกต่อไปซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้เป็นประเด็นที่น่าจะเป็นรากฐานที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงขนาดใหญ่ในอนาคตอันใกล้ของการเมืองญี่ปุ่น ดังที่ Murata Koji ได้ให้ความเห็นว่าการเมืองญี่ปุ่น ได้มาถึงยุคที่เรียกว่าการสิ้นสุดของการเมืองยุคหลังสงครามแล้ว⁸ ซึ่งหมายความว่าการเมืองญี่ปุ่นกำลังจะก้าวไปสู่การเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านของระบบและเนื้อหาของนโยบายของแต่ละพรรค รวมทั้งกลยุทธ์ต่าง ๆ ในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองด้วย อาจจะเรียกได้ว่าเป็นการเมืองยุคหลังสงคราม (post postwar politics) ก็ว่าได้

สรุป

ผลการเลือกตั้งทั่วไปในเดือนพฤศจิกายน 2003 แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของการเมืองญี่ปุ่นที่สำคัญ 2 – 3 ประการกล่าวคือ ประการแรก มีแนวโน้มว่าการเมืองญี่ปุ่น กำลังจะพัฒนาไปสู่ระบบสองพรรคมากขึ้น ซึ่งอาจจะเหมือนหรือแตกต่างจากระบบสองพรรคในประเทศตะวันตกก็ได้ ประการที่สอง ทั้งพรรคฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายค้านได้ใช้กลยุทธ์ใหม่ ๆ ในการหาเสียงโดยเฉพาะ

⁸ Murata Koji, อ้างแล้ว, หน้า 37.

การใช้นโยบายเป็นประเด็นสำคัญ (Manifesto) และประการที่สาม มีแนวโน้มว่า นักการเมืองรุ่นใหม่ที่ปราศจากประสบการณ์กับสงครามโลกครั้งที่ 2 จะเข้ามามีบทบาทในระบบการเมืองญี่ปุ่นเพิ่มมากขึ้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปได้ในลักษณะที่ดีและเป็นประโยชน์แก่สังคมญี่ปุ่นโดยรวม และอาจจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงขนาดใหญ่อื่น ๆ ตามมาอีกในอนาคต ซึ่งเป็นเรื่องที่จะต้องจับตามองต่อไป

หมายเหตุ : บทความนี้เรียบเรียงขึ้นใหม่จากบทความเสนอในการอภิปรายโต๊ะกลมเรื่อง ญี่ปุ่น กับความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจกับประเทศไทย เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2004 และ รายงานการวิจัยส่งให้สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย เมื่อมกราคม 2004.